

УДК 378.1

**Ситніков Олександр Пантелійович,
кандидат історичних наук, доцент,
директор Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»**

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА – ПАРАДИГМА ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. *Неперервна освіта кадрів у постіндустріальний період розвитку суспільства є стержнем соціально-економічного розвитку країни. Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти займається розробкою цієї проблеми для педагогічних працівників професійної освіти. У статті запропонована модель післядипломної неперервної освіти, яка впроваджується в інституті. Пропонується створення модульних комплексів неперервної ступеневої освіти в межах формальної освіти. Присвячена значна увага організації самоосвітньої діяльності педагогічних працівників. Розроблені навчальні плани підвищення кваліфікації для різних категорій слухачів, де самостійна робота складає 60–70% від загального обсягу годин курсового підвищення кваліфікації. Розроблені пропозиції для підвищення мотивації педагогічних працівників до неперервної освіти.*

Ключові слова: *неперервна освіта, модульний комплекс неперервної ступеневої освіти, модель післядипломної неперервної освіти педагогічних працівників, самоосвіта, мотивація.*

Ситников Александр Пантелеевич

НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПАРАДИГМА ХХІ ВЕКА

Аннотация. *Непрерывное образование кадров в постиндустриальный период развития общества представляет стержень социально-экономического развития страны. Белоцерковский институт непрерывного профессионального образования занимается разработкой этой проблемы для педагогов профессионального образования. В статье предложена модель последипломного непрерывного образования, которая внедряется в институте. Предлагается создание модульных комплексов непрерывного многоуровневого образования в пределах формального образования. Уделено значительное внимание организации самообразовательной деятельности педагогов. Разработаны учебные планы повышения квалификации для различных категорий слушателей, где самостоятельная работа составляет 60–70% от общего объема часов курсового повышения квалификации. Разработаны предложения для повышения мотивации педагогов к непрерывному образованию.*

Ключевые слова: *непрерывное образование, модульный комплекс непрерывного многоуровневого образования, модель последипломного непрерывного образования педагогических работников, самообразование, мотивация.*

Sitnikov Oleksandr Panteliyovich

CONTINUOUS EDUCATION – THE PARADIGM OF XXI CENTURY

Abstract. *Continuous education of personnel in post-industrial period of social development is the core of socio-economic development of the country. Bilotserkivsky continuous professional education institute is engaged in development of this problem for teachers of vocational education. The model of continuous post-graduate education which introduced in the institute is proposed in the article. The creation of modular systems of continuous level education within formal education is proposed. Much attention is paid to the organization of teachers self education. Training curriculums for various categories of students where independent work is 60–70% of the total hours of course advanced training are worked out. The suggestions for increasing motivation of employees to continuous pedagogical education are worked out.*

Key words: *continuous education, a modular complex of continuous level education, a model of postgraduate continuing education of teaching staff, self education, motivation.*

*Щойно повіриш у те, що досяг ідеалу,
як подальший розвиток припиняється
і починається рух назад
Махатма Ганді*

Постановка проблеми

Ідея неперервної освіти — одна із головних, що забезпечує прогрес людства у XXI столітті. Вона відображується у нормативних документах, різного роду концепціях. В Україні розроблено Національну доктрину розвитку освіти у XXI столітті (2002 р.). (25.06.2013). Схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Концепцію розвитку неперервної педагогічної освіти затверджено наказом МОН України від 14.08.2013 р.⁶.

Водночас у сучасній теорії і практиці освітньої діяльності спостерігається суттєвий розрив між методологічно визначеними цілями і завданнями розвитку неперервної освіти й практикою здійснення державної політики у цьому питанні. Не створено чіткої системи неперервної освіти у світі діючих економічних перетворень, що враховувала б усі аспекти цієї проблеми.

Формується багаторівнева ступенева професійна підготовка, як інтегрована безперервна система, що забезпечує поетапне становлення професіонала різного рівня. Концепція і моделі сучасної професійної освіти повинні задовольняти потреби ринку праці, створюючи передумови, які дають змогу громадянам здобувати компетенції для трудової діяльності та навчання упродовж всього життя.

Отже, проблема неперервної освіти педагогічних працівників професійної освіти є надзвичайно актуальною та потребує подальшої розробки.

⁶ Наказ освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 «Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти» [електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Sez_osv/36816/

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Розробкою системи неперервної освіти займаються як науковці, так і практики. Сучасний ринок праці вимагає переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

На думку деяких фахівців², до найбільш важливих особливостей системи неперервної освіти слід віднести:

- фундаменталізацію освіти;
- випереджувальний характер освіти;
- підвищення рівня доступності системи освіти для населення.

При цьому дещо змінюється технологія навчання:

- значно зростає тривалість та значущість етапів самоосвіти в загальній системі неперервної освіти;
- особливу роль відіграють засоби інформаційних та телекомунікаційних технологій навчання;
- посилюється роль принципу індивідуалізації навчання, реалізації індивідуальних освітніх траєкторій для кожного, хто навчається;
- ініціюється перехід від дисциплінарно орієнтованої системи навчання до проектно-креативної.

До диференціації освітніх процесів на різних етапах системи неперервної освіти за напрямками, призначенням, рівнями та особливостями реалізації схиляється І. Зімня⁴.

Академік В. Биков¹¹ вирізняє три узагальнювальні чинники, що зумовили виникнення такого явища, як відкрита освіта (рис. 1).

В. Олійник¹³ зазначає: «Неперервна освіта — природний поступальний процес передачі нагромаджених знань і вмінь від одного покоління до іншого, підвищення знань і досвіду від одного ступеня освіченості до іншого».

У вирішенні проблеми підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників у XXI ст. В. Кремень вбачає застосування інтеграційного критерію «педагогічна майстерність + мистецтво кваліфікації + нові технології»⁷.

Науковці розробляють різні моделі неперервної освіти: *вільну* (Р. Штейнер, Ф. Кумбе, Г. Сільберман, В. Біблер); *особистісну* (І. Бех, Л. Занков, О. Савченко); *розвивальну* (В. Давидов, С. Максименко, Б. Гершунський, А. Вербицький); *активізувальну* (М. Скаткін, В. Бондар, В. Моляко, В. Моргун); *формувальну* (П. Гальперін, Н. Тализіна, Н. Коломинський, Ю. Гільбух); *збагачувальну*

² Глобализация и конвергенция образования: технологический аспект: науч. изд / под общ. ред. Ю. Б. Рубина. — М. : ООО «Марчет ДС Корпорейшин», 2004. — 540 с. — (Серия «Академическая»).

⁴ Зимняя И. А. Элементарный курс: педагогической психологии / И. А. Зимняя. — М. : Центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. — 111 с.

¹¹ Науково-методичні засади кредитно-модульної організації навчального процесу при підвищенні кваліфікації керівних кадрів за очно-дистанційною формою навчання: навч. посіб. / за ред. В. В. Олійника, В. О. Гравіта, Л. Л. Ляховської [та ін.]. — К. : Пед. думка, 2012. — 119 с.

¹³ Олійник В. В. Безперервна освіта / В. В. Олійник // Світло. — 2000. — № 3(17). — С. 3.

⁷ Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. — К. : Грамота, 2003. — 216 с.

(М. Холодна, Е. Гельфан); *раціоналістичну* (Б. Блум, Р. Ганьє, Б. Скіннер); *феноменологічну* (Р. Бернс, К. Роджерс).

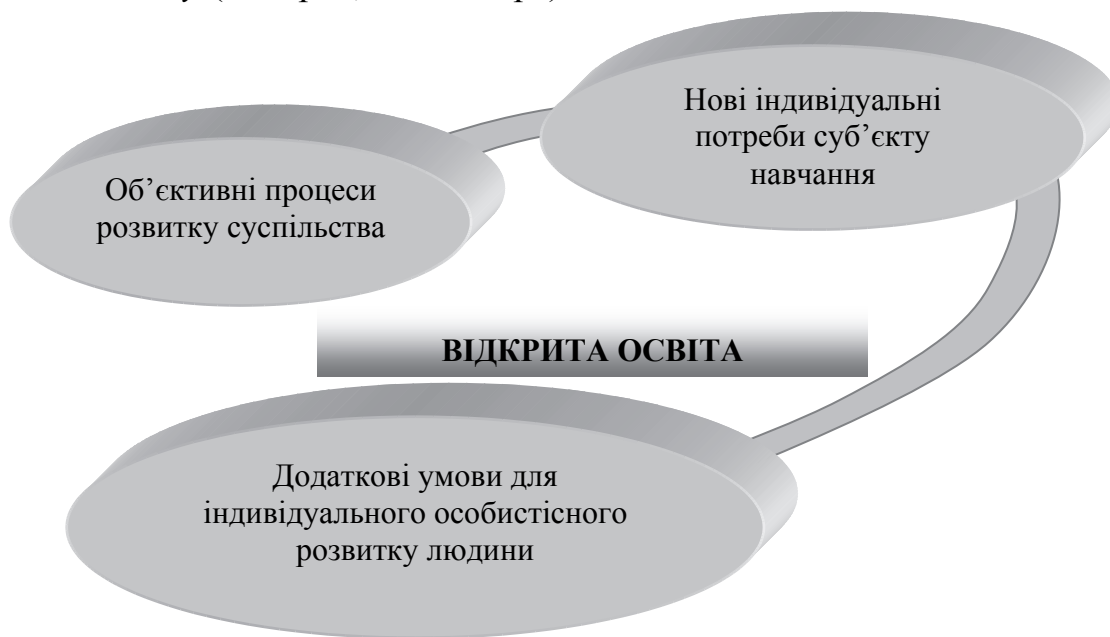

Рис. 1. Чинники, що спричинили появу відкритої освіти (за В. Биковим)

Розробку наукових основ неперервної професійної освіти в Україні представлено у працях В. Кременя, С. Змеєва, Л. Ніколенко, Н. Ничкало, В. Олійника та ін.

Підвищення кваліфікації в курсовий період С. Змеєв рекомендує розглядати як етап формальної освіти⁵. Водночас самоосвіту в міжкурсний період можна віднести до неформальної освіти.

У праці Ю. Реп'єва самостійна освіта — це метод і модель природо подібного навчання, заснованого на самоуправлінні, внутрішньому контролі і внутрішній самокорекції суб'єкта навчання. Самостійне навчання створює базу для «Освіти через життя»¹⁵.

В той же час не вирішеними залишаються проблеми мотивації педагогічних працівників до самоосвітньої діяльності, розробки змістовного наповнення моделей, що застосовуються в процесі неперервної освіти конкретних категорій працівників.

Мета статті — розробка моделі курсового підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТО в системі неперервної освіти з урахуванням економічних факторів та шляхів підвищення мотивації педагогічних працівників до самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу

За визначенням ЮНЕСКО: «Неперервна освіта означає всякого роду свідомі дії, які взаємно доповнюють одна одну і здійснюються, як у межах системи освіти, так і поза нею у різні періоди життя. Ця діяльність орієнтована на набуття знань,

⁵ Змеєв С. И. Андрогогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеєв. — М. : ПЕРСЭ, 2003. — 207 с.

¹⁵ Реп'єв Ю. Г. Интерактивное самообучение: монографія / Ю. Г. Реп'єв. — М. : Логос, 2004. — 248 с.

всебічний розвиток людини та її здібностей, включаючи уміння вчитися і підготовку до виконання різноманітних і професійних обов'язків, а також до участі у соціальному розвитку як у масштабі країни, так і у масштабі всього світу».

Деякі освітяни рекомендують приділяти професійному розвитку не менше 20% робочого навантаження вчителів. Національна Освітня Асоціація вчителів США висловлюється за збільшення цього показника до 50%⁹.

У 2000 році схвалено Меморандум неперервної освіти Європейського Союзу, головна мета якого — неперервна освіта — навчання упродовж життя. Один із шести ключових принципів неперервної освіти, визначених Меморандумом, — це наближення освіти до дому. С. Заславська пропонує програму післядипломної освіти в модульній системі, побудованій на основі діагностики професійної підготовки слухачів³.

Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (нині Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти) уже більше 35 років підвищує кваліфікацію керівних та педагогічних працівників профтехосвіти (ПТО) і розробляє наукову проблему неперервної післядипломної освіти цієї категорії працівників^{1;12}.

З урахуванням сучасних умов та збільшення частки інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) навчання інститут запроваджує таку модель неперервної освіти педагогічних працівників ПНЗ (рис. 2).

Як свідчать дані рис. 2, в Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти створено акмеологічні умови для активізації діяльності слухачів, процесу розвитку їхніх особистісних якостей.

На нашу думку, на часі створення модульних комплексів **неперервної ступеневої освіти** в межах формальної освіти: кваліфікований робітник → молодий бакалавр → бакалавр → магістр → курсове підвищення кваліфікації.

Освітня парадигма постіндустріального суспільства – освіта надбання особистості, засіб її самореалізації у житті, побудови особистої кар'єри.

Отже самоосвіта є дуже важливою для зростання професійної компетентності педагогічних працівників.

Технологія самоосвітньої діяльності як система містить діагностико-конструктивний, організаційно-діяльнісний і оцінно-коригувальний компоненти⁸.

⁹ Ларіна Т. В. Інноваційні моделі професійного удосконалення вчителів у США / Т. В. Ларіна // Теоретичні та методологічні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології : зб. наук. пр. ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. — Х. : НТУ «ХП», 2007. — С. 612–617.

³ Заславська С. І. Модульна форма підвищення кваліфікації / С. І. Заславська // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк). — Донецьк : ДПО ІПП, 2006. — № 1. — С. 117–120.

¹ Безперервна післядипломна освіта інженерно-педагогічних працівників України : монографія / автор. кол. : А. С. Нікуліна, В. В. Олійник, Г. П. Матвеев, С. І. Заславська [та ін.] ; за ред. А. С. Нікуліної, В. В. Олійника. — Донецьк : ДПО ІПП, 2000. — 212 с.

¹² Неперервна освіта керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів: монографія / авт. кол. : А. С. Нікуліна, С. І. Заславська, І. Є. Сілаєва, М. П. Костюченко [та ін.]. — Донецьк : ДПО ІПП, 2005. — 318 с.

⁸ Кучерявий О. Г. Модульно-розвивальне навчання у вищій школі: аспекти проектування / О. Г. Кучерявий. — К. : Слово, 2012. — 277с.

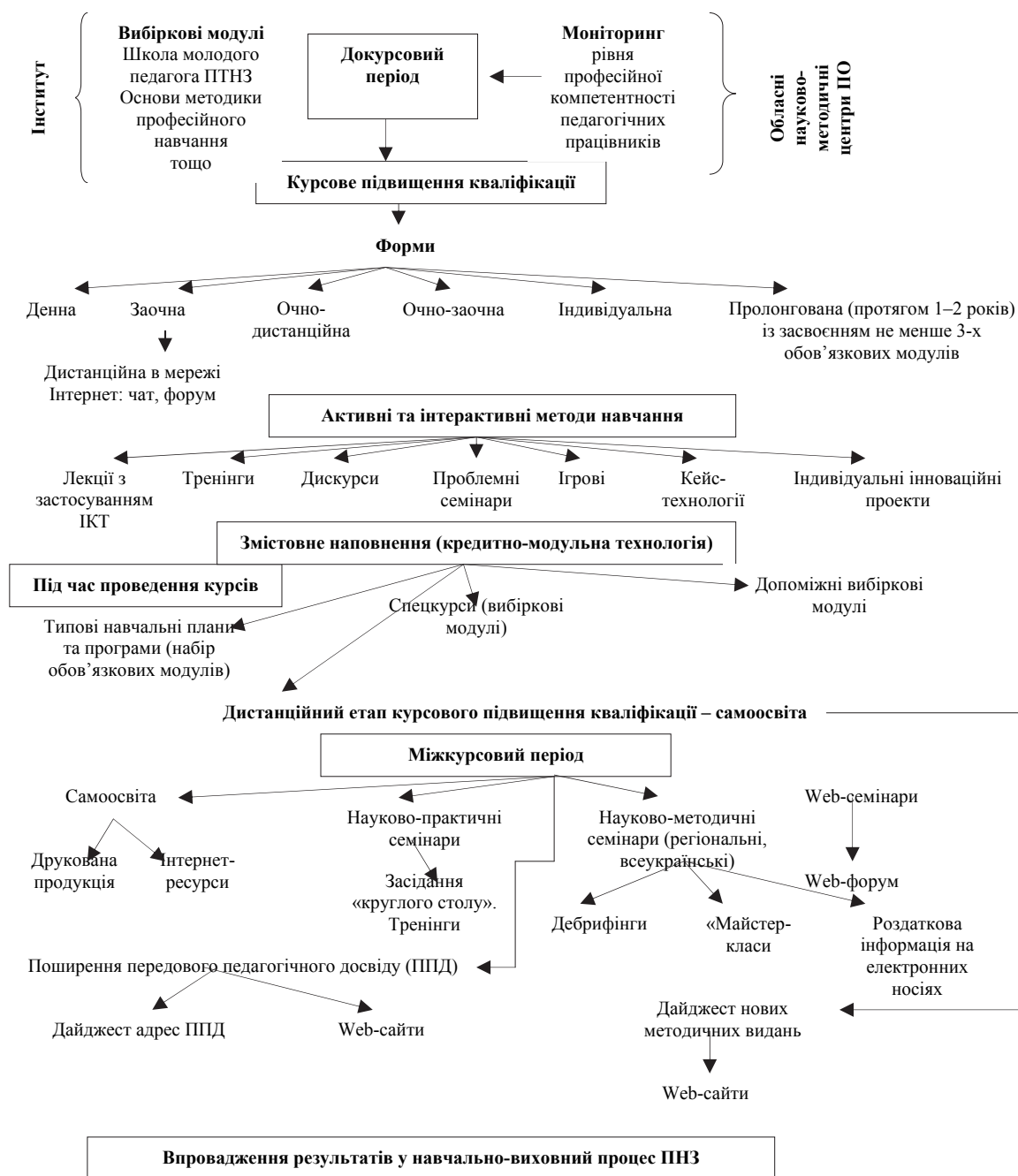

Рис. 2. Модель післядипломної неперервної освіти педагогічних працівників ПНЗ

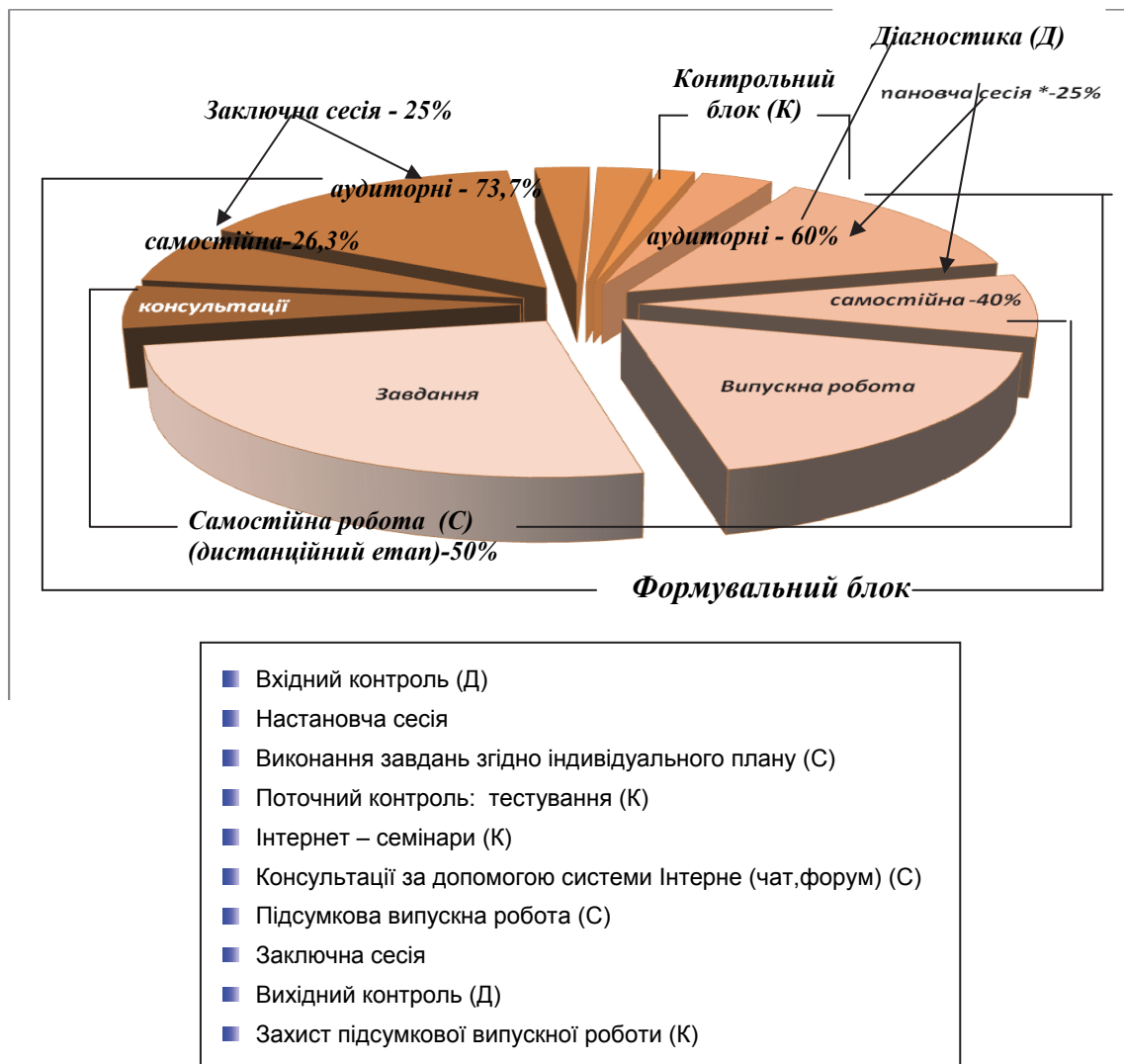
Вміння **самостійно** вчитися слід розглядати як певний місток, який з'єднує окремі складові системи неперервної освіти впродовж всього життя¹⁶. Як визначає доцент педагогічних наук, професор Л. Лук'янова **самоосвіта** виконує такі функції: екстенсивна, орієнтовна, компенсаторна, комунікативна, доповнювальна, омолодження, психологічна¹⁴.

¹⁶ Солдатенко М. Самоосвітня діяльність в умовах неперервної освіти / М. Солдатенко // Філософія педагогічної майстерності: зб. наук. пр. ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського / редкол. Н. Г. Ничкало [та ін.]. — К. — Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. — С. 92–99.

¹⁴ Освіта дорослих: енцикл. слов. / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; упоряд.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна; ред. рада: В. Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова [та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. — К.: Основа, 2014. — 448–449.

На основі проведених досліджень сформульовано такий педагогічний закон, що діє в усьому діапазоні рівнів освіти /кваліфікацій: з підвищенням складності освітніх програм /кваліфікацій зростає **самостійність** в їх опануванні¹⁰.

На рис. 3 показано структуру навчального плану підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання за очно-дистанційною формою навчання.

* Можливий варіант On-line

Рис. 3 Структура навчального плану для майстрів виробничого навчання за очно-дистанційною формою навчання

Необхідно включити роботодавців у систему фінансування не тільки первинної освіти студентів, а й підвищення кваліфікації педагогічних працівників відповідних ПНЗ.

Створити умови для стажування педагогічних працівників на підприємствах з новітніми виробничими технологіями, обладнанням тощо, у провідних за профілем вищих навчальних закладах України та за кордоном (один раз на 3–5 років).

¹⁰ Луговий В. І. Зв'язок складності самостійності та оцінювання в освіті / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах : монографія ; за заг. ред. В. І. Лугового, О. Г. Ярошенко. — К. : Пед. думка, 2014. — С. 70–81.

Висновки

Епоха постіндустріального суспільства характеризується швидким застаріванням знань. Наприклад, на думку провідного фахівця Європейського інституту освіти та соціальної політики В. Церіха, інженерні знання застарівають вже через 3 роки, психолого-педагогічні знання — більш уповільнено. Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни необхідна розробка моделей неперервного професійного зростання рівня компетентності педагогічних працівників. У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти діє така модель, яка згідно з визнаною у світі класифікацією моделей освіти є комплексною, що включає окремі вимоги як раціоналістичної, так і феноменологічної моделей. В руслі часу в навчально-програмній документації для всіх категорій слухачів збільшено частку самостійної роботи із забезпеченням її методичним супроводом.

Перспективи подальших розвідок системи неперервної освіти в інституті передбачають розроблення:

- методології моніторингу якості складових професійної компетентності педагогічних працівників для виявлення прогалин у їхній професійній підготовці, з метою реалізації компенсаторної функції курсового підвищення кваліфікації;
- психологічних засад мотивації педагогічних працівників до неперервної освіти.

Список використаних джерел

1. Безперервна післядипломна освіта інженерно-педагогічних працівників України : монографія / автор. кол. : А. С. Нікуліна, В. В. Олійник, Г. П. Матвеев, С. І. Заславська [та ін.] ; за ред. А. С. Нікуліної, В. В. Олійника. — Донецьк : ДПО ІПП, 2000. — 212 с.
2. Глобализация и конвергенция образования: технологический аспект: науч. изд / под общ. ред. Ю. Б. Рубина. — М. : ООО «Марчет ДС Корпорейшин», 2004. — 540 с. — (Серия «Академическая»).
3. Заславська С. І. Модульна форма підвищення кваліфікації / С. І. Заславська // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк). — Донецьк : ДПО ІПП, 2006. — № 1. — С. 117–120.
4. Зимняя И. А. Элементарный курс: педагогической психологии / И. А. Зимняя. — М. : Центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. — 111 с.
5. Змеев С. И. Андрогогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С. И. Змеев. — М. : ПЕРСЭ, 2003. — 207 с.
6. Наказ освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176 «Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти» [електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Sez_osv/36816/
7. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. — К. : Грамота, 2003. — 216 с.
8. Кучерявий О. Г. Модульно-розвивальне навчання у вищій школі: аспекти проектування / О. Г. Кучерявий. — К. : Слово, 2012. — 277с.
9. Ларіна Т. В. Інноваційні моделі професійного удосконалення вчителів у США / Т. В. Ларіна // Теоретичні та методологічні засади розвитку педагогічної

освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології : зб. наук. пр. ; за заг. ред. Н. Г. Ничкало. — Х. : НТУ «ХП», 2007. — С. 612–617.

10. Луговий В. І. Зв'язок складності самостійності та оцінювання в освіті / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах : монографія ; за заг. ред. В. І. Лугового, О. Г. Ярошенко. — К. : Пед. думка, 2014. — С. 70–81.

11. Науково-методичні засади кредитно-модульної організації навчального процесу при підвищенні кваліфікації керівних кадрів за очно-дистанційною формою навчання: навч. посіб. / за ред. В. В. Олійника, В. О. Гравіта, Л. Л. Ляхоцької [та ін.]. — К. : Пед. думка, 2012. — 119 с.

12. Неперервна освіта керівних кадрів професійно-технічних навчальних закладів: монографія / авт. кол. : А. С. Нікуліна, С. І. Заславська, І. Є. Сілаєва, М. П. Костюченко [та ін.]. — Донецьк : ДПО ІПП, 2005. — 318 с.

13. Олійник В. В. Безперервна освіта / В. В. Олійник // Світло. — 2000. — № 3(17). — С. 3.

14. Освіта дорослих: енцикл. слов. / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка ; упоряд. : Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна ; ред. рада : В. Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова [та ін.] ; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. — К. : Основа, 2014. — 448–449.

15. Репьев Ю. Г. Интерактивное самообучение: монографія / Ю. Г. Репьев. — М. : Логос, 2004. — 248 с.

16. Солдатенко М. Самоосвітня діяльність в умовах неперервної освіти / М. Солдатенко // Філософія педагогічної майстерності: зб. наук. пр. ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського / редкол. Н. Г. Ничкало [та ін.]. — К. – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. — С. 92–99.

Sitnikov Oleksandr Panteliyovich

CONTINUOUS EDUCATION – THE PARADIGM OF XXI CENTURY

Continuous education is one of the most important thing which is providing socio-economic development of the country. Ukraine has developed a number of normative legal acts on this issue. A clear system of continuous education in the current world of economic transformation isn't still created.

The article reviewed latest research and publications on continuous education, including teaching staff of vocational education. The works of V. Kremen, V. Oliynyk, V. Bykov, Y. Rubin, S. Zmyeyev, Y. Ropyev are analyzed. The model of

continuous education of vocational teaching staff is proposed based on research conducted in Donetsk institute for postgraduate education of engineering teaching staff (now Bilotserkivsky institute of continuous professional education) during the last 35 years. Model involves three stages postgraduate continuing education within the teaching staff of the institute: pre-course, courses of training at the institute, inter-course. Forms, methods, semantic content of modules are highlighted for course stage.

Different types of short-term measures most of which are based on Internet technologies are proposed in the inter-course period along with self education. The results of training course are implemented in the educational process of professional education establishments.

The structure curriculum of training masters of industrial training in blended form in which total volume of independent work of students is 60% is worked out.

Recommendations for creating of modular systems of continuous education are given.

The prospects for further research continuous education systems at the institute include the development of:

- methodology of monitoring of quality components of professional competence of teaching staff for identifying gaps in their training to implement the compensatory function training course;
- psychological foundations of teaching staff motivation to continuous education.